

Staré a nové světy

**Tři české
romantické
novely**

*Edičně připravili, komentářem,
poznámkami a vysvětlivkami opatřili*

Petra Hesová
Jakub Říha
Václav Vaněk

*Pistorius & Olšanská
Příbram 2011*

Publikace vychází v rámci výzkumného záměru MSM0021620824
řešeného na FF UK.

Editor, Preface © Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011

ISBN 978-80-87053-67-6

Kdo jsme? Odkud přicházíme? Kam jdeme?

Čím víc se vzdalujeme od pramenů národní kultury, od doby vzniku novodobého českého národa, tím víc shovívavosti a respektu musíme vynaložit, abychom s těmito zdroji své osobní i společenské existence vůbec navázali kontakt. Čím důsledněji a komplikovaněji promýšlíme své vlastní životy, čím víc se oprošťujeme od vlastní naivity, tím víc ji přisuzujeme počátkům české společnosti, tím složitěji shledáváme pochopení i pro obrozenskou literaturu. A úsilí o porozumění, jehož se tak obtížně domáháme, se zdá být neúčelně vynaloženou námahou.

Zvlášť stav obrozenské prózy, se sentimentálním okouzlením variující stále stejné motivy nešťastných lásek, pokorných dívek a zhrzených milenců, v romantičtějších obměnách pak tonoucí v křiklavých středověkých sceneriích úkladů a vraždění, vyvolává otázku, zda je tu vůbec čemu rozumět, co číst.

Kladnou odpověď nabídl v roce 1948 Felix Vodička. V rozboru *Záře nad pohanstvem* od Josefa Lindy (1818) zdůraznil jazykové bohatství a básnické kvality dosud přehlížené novely a představil ji jako v próze jedinečný pokus realizovat jungmannovský program náročné literatury. Bez povšimnutí však nechal ideovou závažnost Lindovy prózy – obrozenský spisovatel dokázal aktualizovat po staletí traktovaný základ svatováclavské hagiografie, když proti sobě bez hodnocení postavil obraz pohanského a křesťanského světa. Osudovou událost národních dějin, zavraždění Václava Boleslavem, pojal jako střetnutí dvojí kultury a současně dvojí koncepce vznikající české společnosti. Tradici křesťanskou, řád pokory a lásky, postavil proti tradici lidové, proti pohanské přirozenosti, opřené o řád přírodního světa. Na samotném počátku obrození tak poukázal na dichotomický základ české kultury, na její dvojí možnou oporu. Otázka, kým vlastně národně jsme, čemu věříme a z jakého řádu bytí vyrůstáme, potom rezonovala v dílech K. J. Erbena, K. Havlíčka, K. Světlé a dalších až dlouho do 20. století.

Ještě hlouběji, k samotným počátkům českých dějin, sestoupil později Karel Sabina, když takřka idylické líčení příchodu „praotce“ Čecha ze starých kronik transformoval v nikdy nevydané novelě *Čech* (1844) v romantický příběh o putování utvářeném především lidskými vášněmi – láskou a touhou, mstou a nenávisť. Patriarchální pověst oprostil od mytické nekonkrétnosti a zpřítomnil ji jako příběh bolestného lidského hledání. Současně však vytvořil mýtus nový – jeho Čech, bledý a vysoký mladý muž s romanticky rozevlátými vlasy a v bílém zakrváceném plášti, vede svůj lid do zaslí-

bené země cestou plnou násilí i odpuštění jako mytický hrdina. Pro rodící se a ještě nejistou českou společnost tak Sabina stvořil typ, který zoufale postrádala – bojovného héraa a hrdinu, který vítězí.

Jakými pokračováním pouti českého národa z východních „planin nadcharvátských“ je potom fantastická vize Josefa Jiřího Kolára, který v novele *Libuše v Americe* (1854) nachází pro český národ svobodný domov ještě dál na západě, uprostřed prérií Nového světa. Sem přivádí v 18. století Libuše, dcera českého emigranta, nejlepší z Čechů ze „staré vlasti“, zde budují svůj ideální Nový Vyšehrad a zde také zrazení v krvavé bitvě umírají. Svým závěrem tak Kolárova novela souzní s depresivními náladami české společnosti po zklamaných nadějích roku 1848. A nejen pro masakr, jímž sen českých osadníků končí. Když po Mississippi připlouvají na slavnost čipevájští indiáni na počest Čechů ozdobení čelenkami s bílým a červeným peřím nebo když je domnělá proradnost Čechů potvrzena obrazem dvouocasého lva na rukojeti vražedného tomahavku, uvědomíme si, že tu Kolárovi Češi ještě nejsou národem, že jsou jen kmenem mezi jinými, primitivnějšími kmeny. Novelu tak můžeme považovat i za výraz nejistého národního vědomí české společnosti, opírající se ještě uprostřed 19. století o instinktivní „kmenovou“ soudržnost, a ne o atributy moderního národa – o obecně sdílené tradice, ideály a instituce, o společné politické, morální a kulturní vzory.

Trojice próz, kterou přinášíme, tedy skládá podivuhodně ucelený obraz sebereflexe českého národa v obrozené próze. Ediční problémy, s nimiž se potýkali editoři knihy, byly naopak zcela rozdílné. V případě neznámější prózy, Lindovy *Záře nad pohanstvem*, bylo především třeba vyrovnat se s různě kvalifikovanými zásahy do textu ze strany starších editorů. Edice Sabinovy novely *Čech* pak představovala úkol zjevně nejnáročnější, protože její text bylo nutno takřka rekonstruovat z obtížně čitelného, nikdy nevydaného rukopisu. Vyžádala si i zdaleka nejrozsáhlejší komentář a ediční zprávu. Vydání Kolárovy povídky *Libuše v Americe* se zase potýkalo s množstvím dobových i historických odkazů a reálií, jež do textu vnesl jeho autor. Každý text je proto opatřen vlastní ediční poznámkou a slovníkem, resp. vysvětlivkami.

Všechny tři novely vyrůstají ze společného ideového a představového světa evropské romantické kultury, ale každá z nich představuje samostatný myšlenkový výkon. Každá totiž zcela jedinečným způsobem transformuje některý ze zakladatelských mýtů českého národa (svatý Václav, Čech, Libuše) a jeho prostřednictvím pak poukazuje na specifické zakotvení národa v minulosti, přítomnosti nebo budoucnosti. Mimo jiné tak společně dokládají, že naše úvodní skepse ke stavu české prózy nebyla zcela oprávněná: všechny tři totiž představují i náročnou literární reflexi určujících událostí

národních dějin. Jsou prostoupeny vědomím, že kruciální historické momenty, k nimž se vztahují, se vymykají působnosti času, soudu devatenáctého i jednadvacátého století, že trvají s českým národem jako jeho neoddělitelné a konstituující atributy stále.

Tak mohou mít význam i pro dnešního čtenáře. Lindova novela nám připomíná, že kritický vztah ke světonázorovým komplexům je po tisíciletí zdrojem síly i slabosti českého národa. Sabinův Čech je hrdinou romantické epochy, ale i protagonistou moderního společenského mýtu: vždyť ve vítězství proměňuje především své pochyby, nejistoty a tápání. A Kolárova Libuše nás utvrzuje v přesvědčení, že pravdivost snu se potvrzuje obětí, kterou mu přinášíme – i s vědomím, že sen zůstane snem.

Otázku, kdo jsme, odkud přicházíme a kam jdeme, nám tedy tyto prózy kladou i dnes. Ale odpověď, stejně jako v době svého vzniku, ponechávají na každém z nás.

Václav Vaněk

„Kdo jsme?“ – Lindova Záře nad pohanstvem

Josef Linda (1789 nebo 1792–1834)¹ absolvoval studia v Plzni a v Praze (právnícké studium ukončil 1816). Po studiích se neúspěšně pokoušel získat místo gymnaziálního profesora. Od roku 1817 až do roku 1833 byl redaktorem českých schönfeldských, později haasovských novin a jejich příloh.² V letech 1821–1825 pracoval jako nižší úředník v pražské univerzitní knihovně. Jeho literární a národní smýšlení formovaly přednášky B. Bolzana a prostředí studentského vlasteneckého kroužku, jehož členy byli V. Hanka, V. A. Svoboda a F. Klicpera; s nimi také navštěvoval soukromé přednášky J. Dobrovského. Roku 1816 nalezl tzv. Píseň vyšehradskou a zřejmě se jako spoluautor podílel na rukopisných padělcích. Styky s V. Hankou později přerušil a zůstal stranou vlastenecké společnosti. K jeho nejbližším přátelům patřili F. B. Tomsa a N. Vaněk. Zemřel na tuberkulózu.

Své původní beletristické práce a překlady Linda publikoval v období přibližně vymezeném roky 1815 (čtyřveršový epigram *Domnění o vlastnostech vrchního z Hloupova /o krok dále/*) a 1829 (balada *Boží trest*), přičemž většina jeho uměleckých textů vznikla v letech 1815–1823.³ Literární kontext Lindových prací představuje Hankova sbírka *Dvanáctero písní* (1815), *Rukopis královédvorský* (1817), *Rukopis zelenohorský* (1818), Palackého a Šafaříkovy *Počátkové českého básnictví obzvláště prozodie* (1818), Polákova *Vznešenost přírody* (1818), Kollárovy *Básně* (1822), Čelakovského *Smišené básně* (1823) ad., tedy díla, která znamenají nástup a první výrazné úspěchy preromantismu v české literatuře.

Lindova původní beletristická tvorba zahrnuje poezii, prózu i drama. Linda je autorem asi tří desítek básní, publikovaných pouze časopisecky, jež co do žánrové skladby (příležitostné básně, epigramy, balady, historická epika) i co do kvality nevybočují z dobové básnické produkce. Knižně kromě prózy *Záře nad pohanstvem* (1818) publikoval divadelní hru *Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům* (1823), historické drama vycházející z pověsti o obléhání Olomouce Tatary ve 13. století. Hra byla nepříznivě přijata pro

¹ Datum narození je vinou chybného zápisu do matriky sporné.

² Jednalo se o *Císařské královské pražské noviny* s přílohou *Všeobecný oznamovatel* (1817), *Císařské královské pražské privilegované noviny* s přílohou *Shromážditel nad Vltavou* (1818–1819), *Vlastenský zvěstovatel* (1820–1824) a *Pražské noviny* s přílohou *Rozličnosti Pražských novin* (1825–1833).

³ V rukopise zůstaly Lindovy překlady Schillerových her *Ouklady a láska*, *Spiknutí Fieska v Janově*.

jazykovou nepřístupnost a nedostatek dramatickosti a nikdy nebyla scénicky realizována.⁴

Záře nad pohanstvem nebo Václav a Boleslav. Vyobrazení z dávnověkosti vlastenské je prvním pokusem o umělecky náročnou historickou prózu naplňující požadavky preromantické estetiky, jak je v českém prostředí svými teoretickými články a překlady prosazoval J. Jungmann (maximální ozvláštnění básnického jazyka: neologismy, archaismy, hlásková instrumentace ad.). Pro svou prózu si Linda vybral klíčovou událost z počátků české státnosti, počátek kultu, který se zrodil brzy po smrti knížete a který se svými vrcholky (v době Karla IV., v době baroka, při oslavách svatováclavského milénia v roce 1929) i kontroverzemi trvá dodnes a představuje vlastně nejstarší českou národní tradici. Linda se opřel o dosavadní zpracování Václavova života jako o jednu z nejstarších domácích literárních látek (středověké legendy, *Vita sancti Wenceslai* Karla IV., *Trophaea sancti Wenceslai Bohemiae regis ac martyris* J. Tannera, jezuitské divadelní hry). Na rozdíl od nich se však v duchu svých preromantických vzorů (*Ossianovy básně* J. Macphersona, *Atala a Mučedníci* F.-R. de Chateaubrianda) a v souhlasu s podtitulem své prózy zaměřil i na literární oživení pohanské minulosti Čech.

Evokace pohanského světa je soustředěna především do prvního a třetího oddílu prózy (rozsahem zhruba polovina textu). Středem pohanského světa je Svantovitův háj, zalidněný velkým množstvím postav (Chasoň, Zbyslav, Horboj, Ratibor, Vesmír, Vlastislavka ad.). Pohanský svět před čtenáři vyrůstá prostřednictvím popisu, dialogů, vyprávění, písní a epických zpěvů. V rozmluvách a zpěvech je plasticky představena kosmogonie (vznik hor ad.) a mytická minulost (praotec Sláv, vojvoda Čech, Libuše, Přemysl, Šárka, Ctirád ad.) dávných Slovanů a jejich zvyky a obřady. Pohané žijí v úzkém sejetí s přírodou, obývají volnou krajinu s (posvátnými) háji, lesy, horami (srov. Chasoňův popis města: „zaprášené, dýmem a mlhou zastřené hromady domů, odkudž není oku viděti do rozlehlosti rozkošných krajin“), vedou mírumilovný patriarchální život, je-li však ohrožena vlast, neváhají jít do boje. Jejich vnímání času se vyznačuje zahleděním do minulosti (mýtus zlatého věku) a úctou k tradici („Obyčeje našich otců budiž věčně zvykem národa“). Ústřední místo v jejich životech náleží přírodním bohům a jejich

⁴ O Jaroslavu Šternbergovi píše Čelakovský 8. února 1824 Kamarýtovi: „S Lindovým Jaroslavem, milý brachu, se mi děje zle, já jej začal čísti vypůjčiv si ho od Krásoslava hned při všech svatých a teď jsem již chvála Bohu u pátého dějství, ale vyčtu-li – nevím, tu je perník, a žádná kaše – tu je pepře, a žádná okurky. Tu hru kdyby někdy dali v Praze, – všecko by usnulo.“

uctívání. Tito bohové (zmíněni jsou Svantovít, Perŭn, Láda, Žíva, Volos, Horan, lesní bůžkové, černobozi) jsou „bohové vlasti“, jejich moc je omezena na určité území a na příslušníky národa, jazykového společenství („Ty nejvyšší z bohů všech lidí, kteří mluví jazykem rozumným [tj. srozumitelným, pozn. ed.], tvoje mocnost jest od jedněch hor až za hory třetí a od jednoho moře až k moři druhému –“). Pohanští bohové žijí v blízkosti lidí, byť ne již mezi nimi jako za dávných časů, a drží nad nimi ochrannou ruku, avšak v případě, že lidé překročí míru, kterou jim stanovili, nebo neplní jejich přání zjevené věštbou, stávají se bohy trestajícími. Slavnosti bohů (jmenovány jsou Kupalo, tryzna duchům zemřelých, vynášení Marany, slavnosti jednotlivých bohů) jsou zdrojem radosti pro celý národ („Vy jste bohové rozkoše, vaše pocta jest národa radost, vy chcete být ctěni v plésání, v zpěvích, v radostných hájích.“). Ke křesťanství se pohané staví odmítavě (byť někteří tolerantně) a Krista chápou jako jednoho z cizích bohů. Pro knížete Boleslava přijetí křesťanství znamená ztrátu kulturní a politické samostatnosti.

Evokaci křesťanského světa jsou věnovány druhý a čtvrtý oddíl prózy (rozsahem asi čtvrtina textu). Ve srovnání se světem pohanským je svět křesťanský výrazně chudší. Jednak křesťanskému světu náleží mnohem menší počet postav (Václav, Podivín, kněz, konvertita Zrost), jednak s výjimkou Václavova chvalozpěvu v úvodu druhého oddílu neobsahují příslušné oddíly žádné písně či zpěvy. Hlavní prostředky evokace představují popisy a monologické a dialogické promluvy jednotlivých postav. Středobodem křesťanského světa je Vyšehrad, kde se Václav oddává rozjímání a modlitbám. Srovnáním obou posvátných míst, Svantoháje a Vyšehradu, vynikne absence vertikálního rozměru v pohanském světě. Tohoto rozdílu si všímá i Podivín v rozhovoru s Chasoňem: „Bohové vaši jsou po všech krajinách, ale s nimi také váš duch držán v nízkosti země. [...] A křesťan vidí Boha na vysosti nebes na velebném trůnu v slávě, a čelí do vysosti nebes k velebnosti Boha.“ Křesťanství je v *Záři* náboženstvím lásky a míru a oproti územní a národnostní omezenosti pohanství si nárokuje univerzalizmus, který odstraní veškeré rozpory. Václavův postoj k pohanství je tolerantní, na Podivínův návrh, aby proti pohanům zakročil silou, odpovídá: „Bůh dal mi jen mocnost, abych obhajoval národ a ochraňoval každému, což jeho – nad srdcem člověka ale on sám Věčněsvrchovaný, on sám si zanechal vládu.“

⁵ Podle J. Loužila promítl Linda do pohanské minulosti Čech ideové zápasy své doby. Konflikt Boleslava s Václavem představoval střet romantického nacionalismu jungmannovské generace s bolzanovským utopickým humanismem.

Poslední tři oddíly prózy (rozsahem asi čtvrtina textu) jsou věnovány událostem v Boleslavi. Tyto oddíly obsahují nejvíce dějových prvků (jejich těžištěm však zůstávají monology a dialogy) a od předchozích se odlišují přesunem od zobrazení vnějšího světa k zobrazení duševních stavů postav (zvláště knížete Boleslava před vraždou bratra a po ní). V závěrečném střetu křesťanství a pohanství, které byly v předchozích oddílech představeny jako dvě rovnocenné koncepce, vítězí křesťanství: Václav podléhá fyzicky, ale vítězí ideově.⁵

V bezprostředním časovém sousedství *Rukopisů* a prozodických sporů vyvolaných Šafaříkovými a Palackého *Počátky* Lindova próza zapadla. Zájem o ni projeví až literární historici v druhé polovině 19. století v souvislosti se spory o pravost *Rukopisů* (*Záře* byla argumentem jak pro Lindovo autorství epických skladeb *Rukopisů*, tak proti němu). A teprve syntetická práce F. Vodičky *Počátky krásné prózy novočeské* (1948) přisoudila Lindově *Záři* zakladatelské místo ve vývoji české preromantické prózy (F. Novotný, J. J. Marek, V. K. Klicpera) a poukázala na její vazby s prózou K. H. Máchy.

Jakub Říha

Josef Linda

Záře nad pohanstvem nebo Václav a Boleslav

Vyobrazení z dávnověkosti vlastenské

Věci zcela zavrhovati, nebo zcela vychvalovati – může jen člověk ten, jehož rozum a cit jsou neomylná pravda. Linda

I.

Dávní věkové, vy uplynutí do mráкотné věčnosti jako páry shluklé v jeden mrak, zaobalený v mlhy nad dalekým mořem – vám odnímám dny, dny bývalé nad vlastní a obnovuji potomstvu.

Nad vlastní kráčívají od východu na západ dnové radostní, přicházívali čas do času pod sluncem nízkým i pod sluncem vysokým. Ale budu také vypravovati o dnu památném, drahém z hlubokosti věků.

Bratří, potomci vojvody dávnověkého Čecha, ve věkách nám nyní mráкотné paměti plynul den – k západu klonil se na věčnost; slunce se chýlilo k hoře a mrákota večerní vystupovala z lesů v dlouhých stínech pnoucích se od lesa přes oudolí až k lesu druhému.

V krajinách dnes již všudy po práci; den se skláněl v posvátný večer, v svatvečer před slavnostmi velikého boha Svantovíta.

Stínem lesů temnohučných, zelenem luhů a hájů a oudolími ze všech stran viděti předky naše putovati do svatého háje známého a svatyní celému národu.

Zapadajícím sluncem zvětšeným v podobu ohnivého kola nad horou docházeli ho sborové putujecích; každý otec byl vůdcem rodiny své, každý praotec svého potomstva. Ženky nesly navázané potrav, mužové se leskli ve zbrani – tak v radostném hlaholu, v prospěvování kráčeli na přívrší k svatému háji.

Z kraje jalovčím vonným a skrze líbezné březky a chvojí probírali se v husté, temné stromoví. Nižádná tu zkáza vidína, nikdy tu neslychávané rány od seker ni zhoubný lomoz – věk mladý krášlil háj tento, a dnes tu všudy jen hlučno ode zpěvů, ode strun a píšťal.

Uprostřed svaté místo: okrouhlé prostranství zastíněné vůkol dvanácti věkovitými duby, ti své zavalité vrcholy mocně pnuli nade všecko stromoví háje. Pod nejsilnějším vyvýšené kamenné místo, jako by skála svým vrcholem byla prodrala se ze země. Tu stál bůh Svantovít. Podoben mládenci mocné velikosti (nám by nyní byl podoby velikánské), milostná jeho tvář,

oko hrdé do vzdálí jako po bitvě, v pravé napřahoval meč, v levé pozdvíhoval kopí, prsa v železe, nohu napínal v rychlý krok, pohnut celým tělem jako do boje; vůkol sebe měl zbraně množství, sedlo a uzdu a černého kohouta.

Před ním opodál povýšen vydutý kámen co ohniště k žertvám neboli, nynějším slovem, k obětem zápalným. Vůkol čtvero jesenů do čtyř stran. – Po stromech tu všudy rozvěšené zbraně odňaté nepřátelům po všecky věky a opatrovány tu věci památné.

Vzadu podál byla jeskyně zarostlá v stínu temného dubí – obydlí to nejvyššího kněze v národu. Zpředu zavřený průchod skrze skálu do příjemného prostranství jako zahrady vůkol obmezené svatými mezemi a neprostupným houštím; místa toho nedokročil žádný z národa aniž kdo se opovážil tam napnouti zvědavého oka.

Níže pod hájem na malém pahrbku bydlel vážný Chasoň, starec velebný dávným šedivým věkem. V lůně rodiny své podoben šedivému dubu obrostlému mladistvým dubím a mlázy, široko vůkol míval okolo sebe hejno vnuků a pravnučat, jimž milerád vypravovával věci z minulých věků, a odpovídal brzy vpravo, brzy vlevo na důtazy dětské. A když přicházel z pahrbku, odkud pod lipou se díval do vzdálí zamyšlen do mladších let, tu vnučka jeho Vlastislavka krásná zpívávala mu v liboznění huslariny písně o starobylostech.

Jako knězi vzdával mu poctu národ a nazýval jej otcem ve Svantoháji, an velebného stáří a moudrosti výtečné býval často radou mnohým z národu a konával službu bohu Svantovítu v háji.

Dnes jeho vnukové časněji přihnali stáda, a co byli na lovu, rychleji se vraceli z lesů, by se strojili ve zbraň a chystali k veliké slavnosti. Ženky připravovaly pokrmy, pak se strojily v čistý šat, a otec Chasoň uhladiv své šedivé vlasy a bradu, připjal si svůj starověký meč, přivěsil na se nedvědí kůži a na kopí se podpíraje přede všemi kráčel hájem do svatyně k bohu.

Ale nedočkavá Vlastislavka byla rychlejších kroků do háje. Tam pod svatým dubem v mráкотě večerní sedíc probírala se ve strunách po libozvučné huslarině a zpívávala radostným hláskem:

Věnce vítí,
radostně žítí
v rozkošném poskoku,
mládenci po boku,
tím se stává
bohům sláva
nesmrtelným,
věčnomocným.

Bohové nám vše dávají,
kdo se rmoutí, nepožívá,
kdo v radostech neobývá,
na toho se hněvávají.

„Ctiš bohy, dcero má?“ takto k ní Chason přicházej. „Bohové chtějí jen veselou tvář ctění býti; – kde jsou bohové, tam panuje veselí vůkol, tam radost se rozléhá vůkol nich. – Slunce již za horou – dnes každý dříve odchází od práce – pospíchá k bohu radosti. – Aj již přicházejí hájem.“

Ale v blahé city zapomenutá dívka nepojala slov radostného starce a li-bým hlasem takto pěla dále:

Ptactvo touží po krásném máji,
jelen prahne po pěkném háji,
všecky dívky po dnešku dychtí,
jinochové po dnešku dychtí
v veselý skok
napnouti krok.

Přicházel Vesmír; hrnula se za ním bělohlavá rodina jeho (modrooké v ní prokvětalý dívky), poklonu činil bohu podepřen o své dlouhé kopí a poklonu činil ke všem čtyřem stranám, a klaněla se celá rodina jeho dozpěvujíc chválu Svantovitovi zpívanou hájem. Hned vtom naproti přicházel také přestará Horboj se svým potomstvem; otec sedmi dědů a praděd dvou set padesáti dvou pravníků – zašlý i se syny svými do daleké věkovitosti, mezi nimi byl podoben vrchu za vrchy v dalekosti modravé. Touž měrou klaněl se bohu. Dozpěvavše pozdravovalo všecko otce Chasoně v háji. Odtud zas vážný Ratibor, – z jeho rodiny pnuli se temnovlasí mládenci vyrostlí v podobu stromů. A aj ode všech stran hrnulo se sborů z temného háje a jako lesa stálo tu lidu starého i mladého věku.

Prozpěvování tu a tam ještě přicházejících odevšad, zmítáno od ohlasu ráz co ráz, bylo jako jednostejný hlahol kolébající se v rozlehlém háji a jako houpání vodních vln v hlučně bouřícím větru.

Slunce již bylo za horou a stávalo se temno a temněji; ptactvo usedlé a stromové zastření nocí: tu dva mužové vzavše dřevo třeli ním prudkou silou o posvátný pařez, přistavený tu k obětníci, by dobyli posvátného ohně: černala se dráha, vyvstal kouř, jiskřilo se mezi dřevama. Zapálil otec Chason práchnivé dříví, založil kus na kus, přikládá suché pejiřící a na obětníci plápolal oheň. – Na pařez dáno trní k smíření.

Aj pozdvihna otec Chasoň ruce vysoko k temnému nebi jal se konati modlitbu před Svantovítem a každý hotovil oběť: otcové a matky načátky potrav a mladistvo chystalo vonnodýmne byliny polní.

Hle, vážný Ratibor vystoupil k obětnici, v ruce se mu leskl meč vzhůru, po boku mu řadou celá rodina jeho, v každé mužské ruce bylo po meči. Proti němu vykročil ze sborů Vesmír, nahý meč třpytěl se mu vzhůru a celé jeho potomstvo s napřaženou zbraní vyhrnulo se za ním a rostoupilo do řady proti rodině Ratiborově. Ztíšil se hlahol, a věkovitý Chasoň ohlédnal se zpět k obětnici, obrátil se a takto k nim mluví počal:

„Otcové, vidím, an srdce vaše mají hořkost proti sobě!“ Dí jemu vážný Ratibor: „Když letošní listí se pučalo z poupat, v těch dnech přišla hořkost do mého srdce proti Vesmíru – pohaněl mne trpkými slovy – a nebudu obětovati bohu, dokud trpkosti v mém srdci.“

Řka jemu v odpověď Vesmír: „I tvá slova byla proti mně trpká a tvá chasa ukrutná nad mými stády; a nechci obětovati bohu, dokud trpkosti v mém srdci. Ty jsi učinil první kročež k smíření, i učiním rád první ránu do drsného trní, co jest mezi námi.“

K tomu jim takto radostný Chasoň: „Bratří, blíží-li se k tobě člověk příchozí, přijmi jej jako bratra, lační-li, dej mu jísti, již-li večerní soumrak, řekni mu: Bratře, nechod' dále, – a když se probudí jitem, doprovod' jej, kam jeho cesta, aby nezabloudil, a nemá-li meče, nebo luku a šipu, nebo kopí, nebo čím by se odil, dej mu – tako jest vůle bohů. Povstal-li by někdo proti tobě a srdce měl by proti tobě jako napřažený meč nebo kopí, nebo jazyk svůj jako střely, nebo vypnul-li by se jako had lstí proti tobě, aby ti škodil, jako hromová rána budiž tvá ruka proti němu a tvá dychtivost a klopot, abys jej rozdrtil co červa, buď podobna nezkrotlivému blesku – tako jest vůle bohů. Ale když se vybouří srdce tvé, budiž podobno jasnému nebi po bouřce; aniž vycházej ze svatého háje od slavnosti, maje pelýnek v srdci svém. Bratří, hlasy a oběti těch, jenž proti sobě napřažené meče pomsty schovali v pošvy a vztáhli k sobě ruce k obejmutí, hlasy a oběti těch jsou bohům nejlíbeznější.“

Vtom nedočkavý Ratibor: „Vesmíře bratře, vyjdiž hořkost z prsou našich, jenž klade trní mezi nás, a med vejdi do našich srdcí a do srdcí našeho potomstva!“

V slovech tu spolu mu Vesmír: „Bratře, tvé srdce jest od bohů, věčně v něm přebývej radost, zapomenuta jako spálena ohněm buď nám naše protivnost.“ A kvapný byl krok, mečové zavzněli v drsnatém trní, trní uvrženo do ohně: meče do pošev a objetí obou starců a jejich rodin bylo bratrské. Oheň se vzňal ve vysoký plápol, vzhůru vysoko osvěcoval temnotu noční a Svantovít v jasnosti té zdál se milostnější tváře, zdál se potěšen a po všem

stromoví, po starých dubech jako by se rozjasnila radost – radostný hlas a vejskot vyvstal z celého zástupu.

Tu teprv praotec Chasoň obrátě se vystoupil k bohu a vypnutýma rukama pod nedvědí koží takto počal silnými slovy: „Ty nejvyšší z bohů všech lidí, kteří mluví jazykem rozumným, tvoje mocnost jest od jedněch hor až za hory třetí a od jednoho moře až k moři druhému – Ty dalekomocný, slyš slova naše a oko své obratiž na nás: neboť tvému uchu jest slyšán šust listí stromů až za pátým vrchem a oku tvému jest viděti ptáka od jednoho moře až k moři druhému – Přijmi, Svantovíte mocný,“ zvolal hlasem přesilným; – dokonav položil plášť medu na oheň.

Krok po kroku postupoval veškeren věk k posvátnému ohni, klada obětě v zápal, hlásaje: „Přijmi, Svantovíte mocný!“ A dívky a mládenci důvěrnost majíce v slova před Svantovítem šeptali k tomu: „Bože, dej mi, co si žádám;“ a milostným okem zamžikli, kam srdce práhlo žádostí.

Zakladený oheň vyrážel se v plamen jen okolo spodem, uprostřed syčely obětě a zavalitý dým promíchán s vůní vinul se vzhůru u výsost noční. – V záři posvátného ohně tu vůkol šediví starcové v tiché modlitbě, za sebou sbory potomstva, stáli tu jako na pomezí věčnosti, tam, kde se září budoucnost, stojí zašlí věkové a za nimi síla roků i dnů všecko množství i nesčíslných hodin.

Prudkého deště dříve jen krůpěje po střeše chřestí, pak zejména se přival v okamžení mocně bouří, tak hlasy prv jen jednotlivé, pak hlasy celého lidstva zvučely zvukem jednohlásným:

Ty jsi dobr,
ty jsi mocen,
ty jsi chrabr,
ty jsi krásen;
daj nám radost,
daj nám blahost,
krásny máje,
rozkošné háje;
daj žita mnoho,
v lese přemnoho
tučných jelenov,
pěkných medvědov;
budem tebe chválit všichni,
budeme k tobě hlásat všichni:
Ty jsi dobr,
ty jsi mocen,
ty jsi chrabr,

ty jsi krásen;
Svantovíte, ty jsi krásen!
Chceš, bychom se radovali,
chceš, bychom poskakovali,
v radosti,
v blahosti.

A pravnukové vidouce veselost na tvářích dědů poskakovali na rychlých, nedočkavých nožkách.

Jako když se utíší různá bouře rozvržena nad odlehlé lesy a tisícero trub říčelo by proti skalám, tak nyní hlasy bojovných jinochů prorážely tichou temnotu noční. V lesknoucí tu zbrani hlásali silně:

Učiň naše rámě mocné,
mocné, silné jako duby,
prsa naše jako vrchy,
hlavy naše jako skály
proti zbrani nepřátelské.
Naše meče dorážlivé,
naše kopí pronikavé,
naše šipy rovnoletné,
naše luky prudkomrštné;
z mečů ať se leskne hrůza,
ze zbraně ať chřestí strachy,
strachy jako hromů třeskot
proti zbrani nepřátelské.
Ty jsi mocný bůh nám Slávům,
mocný zbraní na vše strany
proti sborům nepřátelským!

A vypínali pravice silné a kroutili meči a pnuli svá kopí a šipy i luky a činili zbraní přehromný třeskot, až se otřásalo listí a zděšené ptactvo se plašilo po temných stromech. Pak dotkna se každý svou zbraní boha ustupoval nazpět. I jal se vystupovati praotec Chasoň a třikráte pohnuv svým kopím učinil mlčení v lidu – své napomenutí pronášel v taková slova: „Obrano vlasti, zbraň tvá dostala mocnost vítězoslavnou – buď tobě jen proti nepřátelům ve zbrani a proti lité zvěři a proti vrahům. – Tak se ctí bohové zbraní, kdo jináče užívá jí, uvádí hněv bohů na sebe a jeho rámě ochromne.“ Skončil a mužestvo zavznělo zbraní vespolek na znamení konání – odebralo se nazad. Dívky bělorouché stály nyní nejbliže boha.

Po ulehlé bouři pod vyjasněným nebem slyšíván líbezný zpěv skřivánek, tak nyní krásnověké dívky jako skřivánčím hláskem, ale prodlouženým v líbeznot delší zpívaly vůkol Svantovíta:

Když naše mužestvo
upnuté lesknoucí zbrání
táhne do záhorních krajin
v lýtý boj.
Když se leskne tam ve vzdálí
vyvyšených kopí blesk,
blesk třesavý
slzícímu oku dívčiny,
slzícímu po jinochu ve zbrani:
tu všecko pusto v krajinách
dívčině kvílící,
všecko pusto, smutno,
jen tvůj háj rozkošen
dívčině slzící
po jinochu ve zbrani.

Mezitím obětovaly matky tajemné oběti za dcery své a otcové se dívali synům. Tito zase vykračovali kupředu, každý nesa svůj štít podával jej vzhůru Chasoňovi stojícímu nejvejš na skále u boha a odcházel. I skládal Chasoň opatrně štíty, pečlivě otrásal každým, zdaž pevně zasazen; a narovnáno jich jako hranice, a z hranice dolů poschodí. Obstoupily ji dívky dokola a dvě z nich vedouce děvčátko vystupovaly na hranici z černavých štítů. Jako sivá skála obrostlá mladistvými chvojkami majíc na vrcholi své tři krásnorostlé, jichžto semeno tam byl zanesl vítr, tak vyvstávala hromada štítů z prostředku veselých dívek, nahoře dvě pozdvihovaly děvčátko a to Svantovítu položilo na hlavu věnec z dubových ratolestí.

Vzešel radostný hlas, oběti plápolaly, dívky a mužestvo hřmotilo rozbíraje si štíty. – Pak zase plynul zpěv až mílo libohlásných dívek:

Dej našim bojovníkům,
dej vítězoslavnost,
ať v radostném hluku
přicházejí od té strany,
kam se leskla zbraň jejich,
kam za nimi plakaly dívky;

dej, aby každá
mohla objímati,
objímat jinocha svého,
vítěze v bojích
příchozího ve zbrani.

A líbeznot zněla po háji, každý byl jako povstávající z libého sna; tícho za chvíli – zdaž dívky ještě nebudou zpívati dále; ale rozstupovaly se stydlivě a hlukot se znímal.

Tu potěšen praotec Chasoň vystoupil, a pozdvihna ruku i s kopím (až přes plece odhrnula se mu nedvědí kůže), učinil mlčení, a hledě po mládeži v celém zástupu, počal mluvit v laskavých slovech, jako by minulost mluvila k budoucím věkům: „Kvítí národa, ty jsi se sešlo sem jako mladistvé pčactvo na pahrbek obrostlý keřovím, tvé nožky jsou ohebné a švihlé jako nohy jelenů a kamzíků skákavých po horách a srdce tvé jest jako srdce jehňátek hravých na rovině trávnaté. Rozkoš a plesání jest bohům jako libá vůně, a koho milují bohové, tomu dávají do srdce rozkoš – a ty, mladistvo, ty jsi v laskavosti u bohů: i jmi se ctíti bohy radostným poskakováním v umělých krokách.“

A jako srnky a jako kamzíci napínalo mladistvo nožky k hravým poskokům, ledva domluvil starc. Hlas píštal a strun prozvukoval radostný hlukot. Rozžínali se ohňové sem tam, ženky vyndávaly pokrmý a nápoj a nábožná radost obrátila se v radovánky společné. I starcové vidouce poskakovati pravnuky své nebo svých pravnuků dítky, stavěli hbitěji své vetché nohy, vejš vzhůru pozdvíhovali hlavy a šedivé brady dále od prsů; a vidíni, jako by jejich dávnominulý věk tam od mráкотné věčnosti počínal vraceti se k mladosti první. Scházeli se k praotci Chasoňovi odkládajíce zbraň, kopí zapichovali do země, hověli oudům a dívali se mládeži, jak se řádala ke hrám, jak rozkoš pohybovala každým.

„Šediny již kryjí hlavu mou,“ tak vážný Ratibor k starcům, „neboť pamatuji devětkrát deset listopadů a tři listopady, ale radost povstává ve mně jako ve vnučích mých, když se přibližuje dnešní den s radovánkami svými.“

Jemu řka praotec Chasoň: „I já omládnou, ač jsem tebe o mnoho starší, a stanu se čerstev a lehký jako pták v máji po horách, když se přibližují slavnosti dnešní. Pojdte, otcové, – slavnost nejvyššího boha, – všickni ve zdraví jsme se shledali – naše potomstvo vůkol nás jako stádo jelenů – pojdte, kdož by si nepřipil medoviny přesladké.“ I posadili se vůkol velikého ohně. Chasoň nalil medoviny do volského rohu, povstal drže nápoj vzhůru a tím se zatajil veškeren hlukot v zástupu. „Píme sláve boha Svantovíta!“ tak hlásal. „On živí i včely po lesích a vodí k nim naše kroky, abychom našli je, a na-

učil nás dělati medovinu, ona také činí člověku blahost! K slávě Svantovíta mocného! Sláva tobě, sláva!“ pil a podal dokola.

„Sláva, sláva!“ volal celý zástup ohromným hlasem, až daleko v háji ohlas volal nazpátek: „Sláva! –láva!“

Ženka: „Hle, jak se ozývají bůžkové lesní.“

Vesmír: „Jsou nám laskaví, nám i každému, kdož se přiblíží k obydlím jejich, lesům, skalám, nebo stráněm. – Bratře Ratiboře, připí mi, ty jsi mi dal dnes do srdce rozkoš, jakou ani celé jaro by mi nemohlo dát!“

Vtom ještě přicházel hrdina Zbyslav, kvapným krokem probíral se skrze zástup, nesa berana pod páží. Doprostřed před Svantovíta: „Přijmi, Svantovíte mocný,“ hlásal silnými slovy, jako by nynějších lidí hlásalo padesát, „k tobě jsem volal, když život můj byl co hořící lampa v rozvzteklé bouři větrů, a ucho tvé vyslyšelo hlas můj až semto do háje svatého a ráme tvé mocné vyzdvihlo mne z rozlícené vody!“ A složil berana řka k starcům: „Otcové ve svatém háji, připravte čeho potřeba k žertvě!“

Na to k němu starověký Horboj: „Dnes nezabijí se oběti, zejtra teprv raním sluncem počnou se veliké slavnosti a oběti poplanou k bohu Svantovítovi, protože tak jest vůle bohů a bývalý obyčej předků a zvyk národa.“

„Obyčej našich otců budiž věčně zvykem národa,“ jemu řka hrdina Zbyslav, „on pamatuje nás na zlaté věky, v nichžto bohové svou vůli zjevovali praotcům našim. I Svantovít bůh má libost na bývalostech minulých časů, tak jako on sám ještě ten starý bůh dobrý.“

Horboj: „Zbyslave! Bohu milá jsou slova tvá, učiníš tvé stáří blahé, že žádného z potomků svých neuslyšíš rouhati se bohům –“

Mluvil hrdina Zbyslav: – „Znáš, znáte, otcové, to strašné, rozkošné místo na Vltavě, tam, kde voda v rozvzteklém jeku proti sobě bouří? – Nedaleko jak to zkamenělé stádo!“

Ratibor: „Opodál táhne se přívrší, po něm rozkošný háj.“

Ženka: „Kde bohyň vodní zelenovlasé procházíívají se nebo kolébají na větvích po háji –“

Ratibor: „A háj ten se vine na přívrší až na tu kolmou stráni, co nad vodami tam strmí zahustlá jedle.“

Zbyslav: „Tam, tam, znáš místo to? – Tam jsem zahlídl nedvidě pěkné zalezlé do houští jedle té nad vodami strmící; i bral jsem se za ním na strom a meč můj srazil je dolů. Chvátaje za ním nebyl jsem opatrn, a neštěstí svrhlo mne do proudu vzteklého. Žádná síla nezpomáhala proti síle vody a voda zmítala mnou jako zmítá bouře větrů pírkiem vypadlým ptáku v povětří. Hlas můj hlásal k Svantovítovi mocnému a duch můj slíbil mu berana v obět – a v tu chvíli, co vypustil jsem slova ta, cítil jsem, an kdosi z bohů polehčil mně z propasti vod a pozdvihl mne jako v mrákotách nočních na pevnou

zemi. – Tak, jako já jsem tu, jako mluvím k vám – tak, jako tento bůh jest bůh mocný, silný, tak pravda jest, že to byl on, bůh silný Svantovít!“

Tak složiv berana, hlásal hřmotným hlasem, mocně kouřil očima brzy tam do vzdálí, brzy na obraz a zmítal mocným kopím, až střely na hřbetě mu chřestěly v toulu. Mnozí zapomenouce všeho obstoupili jej a poslouchali dychtivě jeho klopotná slova.

Řekl k němu Chasoň: „Odveď oběť k obětem druhým na zejtrí – pojď, hoduj s námi, buď vesel, připí si k slávě Svantovíta mocného! – Málokdo z nás všech tu, kdo by nemohl říci, že Svantovít mu již nebyl kdy zachránil život. Sláva jemu! – Sláva! Sláva!“

Mezitím, co tak vůkol ohně mluvili dále otcové, sestoupily se dívky v řadu jako náhodou: vespolek v jemném zpěvu, jako by samy mezi sebou chtěly zkoušeti rozkošného poskakování; ale jejich žádost byla po plesání s mládenci. Při lehkých krůčkách takto zněly jejich libé hlásky:

Ptáčkové si
poskakují
po větvíkách,
po křovíkách,
srnky mladé
poskakují
v hustých hájích
po vršíkách –

Aj přivábení mládenci pohledem dívek rozveselili se v jemné plesání, naproti dívkám zpívající něžně:

Dívky si
poskakují
po trávníkách,
po lučinkách;
lehkou nožkou
poskakují
po květinkách,
po lučinkách. –
Znáteť, dívky,
krásné dívky,
vábit kroky
mládenců!

Znáteť sladit,
krásné dívky,
živobytí
mládenců!

Jako by si nevšímalý jinochů, zpívaly dále upejpvavé dívky:

My budeme
vždy jen samy
po lučinkách
skákávati.

Mládenci: Proč, dívenky,
proč jen samy
po lučinkách
skákávati?

Dívky: Budem trhat
vonné kvítky,
každá se svou
sestrou hráti –

Mládenci: Proč jen samy
trhat kvítky,
proč jen se svou
sestrou hráti?

Přijde na vás
z lesa nedvěď,
že budete
se ho bát.

Dívky: Ať si přijde
z lesa nedvěď,
nebudeme
se ho bát.

Ptáčkové si
poskakují

po větvičkách,
po křovinkách;
srnky mladé
poskakují
v hustých hájích
po vršínkách –

Mládenci: Slyšte, dívky,
krásné dívky,
my vás budem
meči bránit!

Těmi štítý,
krásné dívky,
budeme vás
mocně bránit!

Dívky: Vaše meče
jsou strašlivé,
každý se jich
musí bát;

my nechceme,
my budeme
raděj samy
spolu hrát!

Jako z nepřátelských sborů vypadše z temného houští mládenci jiní –
takto silným zpěvem hlásali k dívkám:

S námi musíte,
dívčiny krásné,
hrávati, plésati po lučinách.

Dívky: Mládenci, braňte,
my budem s vámi!

Nepřátelští: S námi musíte, vy dívčiny, hrát.

Mládenci: Ustupte zpátkem!

Nepřátelští: Dívčiny krásné!

Mládenci: My nenecháme své dívčiny brát.

Nepřátelští: Nám silné meče!

Mládenci: Nám silné rámě!

Dívky nedáme si žádnému brát!

A leskot byl mečů a rány do štítů, nimiž mládencové bránili dívky, vše to dle zvuku zpěvu. – I zapuzeni nepřátelští mládenci. – Tu každý dívku si drže, plesem kolovali v řadách. – Pak zase v jemném poskakování proti sobě zpívali dále:

Dívky: S vámi budem
vždycky bývat,
vždycky hrávat,
poskakovat;

máte meče,
máte štíty,
nám nedáte
ubližovat.

Mládenci: Vás budeme
meči bránit,
vás budeme
štíty chránit.

Dívky: My vás budem
rády mítí,
budeme jen
s vámi hrátí.

Mládenci: Nemáte se
čeho báti,
náš meč škodit
vám nedá.

Dívky: Přikvapíte
nás hned bránit,
když nás někdo
nenechá.

Dívky otáčely se v povlovném okolování. Aj zase mládenci nepřátelští vypadli zezadu na jejich mládence, je uvrhli na zem a meči mříče k srdcím takto hlásali mocně:

Vám do prsou meč, nám děvy krásné!

Ale přiskočily dívky, vypnuté meče nad mládenci svými vytrhly nepřátelským, takto k nim obořice se zpěvem:

Vám do prsou meče, mládence nám!

Mládenci: Ha, vy padouší,
bráti děvčátka,
daleko daleko kvapte odtud!

I zapudili je a vrátili se zase k dívkám k rozkošnému plesu. Zpívaly jim naproti dívky:

By nebylo
vás jinochů,
byli by nás
nenechali –

Mládenci: By nebylo
vás dívenek,
byli by nás
přemocnili –

Dívky: Vaše meče,
vaše štíty
dávají nám
bezpečnosti –

Mládenci: Vaše očka,
vaše hlásky
dávají nám
blaženosti.

Dívky: My budeme
vždy jen při vás,
vždy jen s vámi
hrávat.

Mládenci: A my za vás,
krásné dívky,
v krutých bojích
bojovat.

V objetí libém s napřaženými meči dokonávalo mladistvo toto národní plesání. Nastupovali jiní k jiným zas písním – tu k rozkošnému plesu, tam k prudkému křepčení, mezi tím byl kmitot rozličných her.

Zapomenouce starcové jídla, pití i všeho, dívali se mladistvu, každý s libým usmíváním toulal se semotam očima – až Ratibor, jako by se vracel ze zapomenutí, v tato si pohovořil slova: „Květ budoucnosti oplývá v rozkoši na místě tom, jenž bývalo rozkoší národa minulým věkům!“

Vesmír: „Chasoni! Chasoni mnohopamětný, vypravuj o časech o uplynulých jako voda do zapomenutí!“

Chasoň: „O věcech těch může vypravovati kdožkoliv z nás; rozdíl našich dnů, jak se mi zdá, jest jako rozdíl ve stáří těchto mechovatých dubů, na ten, jenž jest nejmenšího věku, zajisté svítilo šestkráté tolik sluncí jako na ten, jenž nyní jest ve květu svého vzrůstu.“

Vesmír: „Kohož poslouchají raději naše dítky než tebe, bratře Chasoni!“

Chasoň: „Až přestanou od her; neboť starý věk vypravuje bývalé věci, když poslouchá věk mladý, aby se ponaučil a měl v paměti příhody otců svých a dědů otců svých a dědů.“

Ratibor: „I zdaž již nemají do vůle, a není valno příliš najednou – víš, že se nemohou dočkati tvého povídání! He, děti, – sem – tu se posaďte do vůkolí nás! Vy, poupata matek, posaďte se tudy, a semto vy, potomci otců! Uslyšíte o věcech, které již odešly do mrákoty věků a které jsou naší paměti, jako jsou našemu oku vrchové a lesy tam v míjící mráкотě, kde nebe se skloňuje k zemi.“

I sesedlo se po zemi hejno mladistva; každý hledě na Chasoně tiše očekával jeho slov. Sedě na narovnaných štítech praotec Chasoň, obrátil se k Svan-

totvítu, naň okázal rukou, – počal takto, vážnými slovy: „Tomuto bohu tu na tomto místě klanívali se již otcové praotců našich a jejich potomci slaví tu dnes radovánky se svými syny a vnuky.

Již vojvoda Čech příchodí do krajin našich postavil sem tohoto boha přineseného za trojími horami a přes čtyry řeky.

A ještě za trojími horami od těch míst bydlel národ před věky, kterým není počtu, a národ ten byli první předkové předků našich. Bohové chodívali téhdáž mezi lidmi a přebývali s nimi pospolu, a protože byla krajina ta krásná a stromové tam kvetli a nesli ovoce bez přestání, to pak bylo příjemné jako májové mléko a třikráte tak sladké jako medovina nejsladší.

Ale nepravosti rozmohly se v národu a hněv bohů uvalil se na národ jako tma, a bohové ustanovili trestati národ: tu kráčel jeden z bohů mocných ku pomstě: jeho kroky byly jako od vrchu do vrchu, jeho noha drtila skály a překračovala široké lesy a hlasem jeho otřásaly se hory rozlehlé. Ten bůh pozdvihl celé moře nad lid, ale bůh Svantovít mocný uchvátil trestající ruku boha pomsty a držel, dokud nevyšlo deset otců se svými syny a vnuky a pravnuky, i se ženami i s čeledí i s dobytkem. Nejznamenitějšímu z desíti těchto praotců bylo jméno Sláv.

Pak pustil ruku boha trestu a bůh ten vylil moře na národ, jenž byl rozhněval bohy. Krajina ta stala se mořem, národ zahynul a pozůstal jen v desíti mužích vyvedených od Svantovíta mocného.

Lid ten polepšil se a laskavost bohů vzešla nad ním jako slunce; i učinili bohové krajinu tu plodnou a krásnou, jako byla prvnější, a lid oplýval v hojnosti. Ale bohové nechodívali více mezi člověky, jen málokdy vídalo je oko některého z národa. Měli své byty, v rozkošných hájích, nebo na horách nebo v jeskyněch u vod; ale Svantovít bydlel ještě mezi člověky a mocně odháněl nepřátely jejich.

I přebývali tam mnoho věků, kterých počtu nelze vystihnouti myslí člověka, a bůh mocný Svantovít chránil je přede všemi nepřátely jich, sedě na jedné vysoké hoře sekal po nepřátelích cizincích mečem svým dlouhým, a dosahoval meč ten z hory té až na nejzášší končiny vůkol a vůkol a blesk meče jeho zářil strach a hrůzu do všech okolních krajin. Když spal a nepřátelé vrazili do krajin lidu jeho, tu probuzoval jej jeho kohout kokrháním.

Vlastislavko, vezmi huslarinu, zpívej o těch časech před dávno dávnými věky!“

I pojala huslarinu Vlastislavka krásná a v hlučném probírání strun počala zpívat takto:

Tamo Perún přesilný po horách, tamo přes vrchy kráčí,
hrůza z očí jako noc, jak nad námi když hromové mračno,

nezkrotlivá co blesk tám míří do lidu bouřit;
skály pod ním se drtí, jeho hlas všecky hory otřása.
Zdváhne lehounce rukou celé moře co nádobu k pití;
Aj hle!, tu Svantovít uchvátil Perúnovu ruku,
dokud by lid mu milý nevyšel z této záhubné země.
Tu teprv bůh Perún moře spustil a zem byla mořem,
zahynul lid ve vodách, posla zvěř i ptactvo i koně.
Tak byla vůle bohů, takový stal se trest nepravostem.

Pozatájila krásný hlas a probírajíc libozvučné struny mínila zpívati dále.
Mládenec Jaroslav spanilotvárný k jejímu zpěvu až posud jemně píštalou
přizvukovav převzal jí zpěv těmito slovy: „Dívko krásná, ty jsi zpívala
o trestu od bohů – o desíti mužích slušno zpívati hlasu mužskému; ty přizvu-
kuj strunami.“ I zpíval takto mládenec dále:

Sbor ten desíti mužů tím zděšen a v hrůze a strachu
táhl do hor, do lesů, v nevídané krajiny dále.
Bůh mocen Svantovít byl mu vůdcem v daleké kraje.
Meč jeho sluncem se skvěl i měsícem se skvěl v kraje vůkol;
tak uved Slávův sbor do překrásných krajin a hojných,
hojných ouroudou, příjemných sluncem i větry,
tamo je bránil mečem z jedné skály dalekostrašným.

Dozpíval a Vlastislavka, an při jeho zpěvu lehce se dotýkala strún, za-
brala se v hlučnější zvuky a Jaroslav pískaje provinoval rozmanité hlásky při
její huslarině zvučné.

I vzpomenuv si Chasoň počal k zapomenutým takto mluvit dále: „V po-
tomných časech rozmnožil se národ tak, že mu nebylo důstatek mléka, ni
zvěře, ni žaludů, ni nedvědích koží, i zarmoutil se nad tím. Ale bůh
Svantovít dobrý, nemoha se dívati zármutku, co tížil na lidu, seslal vůli svou,
aby desátý odešel k západu do jiných krajin: i štěstili o to a odešlo jich co tři-
kráte deset sborů, každý sbor z tolika mužů, jako dnů jest v živobyті lidském
až do mužského věku, a nadto s nimi ještě veliké množství žen a dětí.

A ti byli praotcové naši, vůdcem jim byl hrdina Čech, veda je do těchto
ourodných, překrásných krajin. Vzavše bohy své a zbraně drahé svých otců,
odebrali se do krajin, kteréž byli bohové poukázali Čechovi vůdci. I nastou-
pil tu Čech na jednu vysokou horu, z níž přehlídl krajinu veškerou, a shle-
dal, že to krajina ta, kterouž mu byl okázal bůh Svantovít mocný. Povstal ra-
dostný pokřik mezi zástupy a hlasy mnohonásobné jako hučení lesů aneb
jako jekot vody zněly z národa k bohům. Lid postavil bohy, kam jim bylo

libo, buď do rozkošných hájů, nebo po horách, nebo u pramenů vod, a konal jim oběti hojné; – a Čech postavil tohoto boha sem na toto místo otcům našim, posvětiv mu svou zbraň: – a to se stalo v těch dnech před věkem, jako jest věk dvou dubů po sobě.

Některá dcero vlasti, zpívej nám o Čechovi, o příchozím do krajin našich.“ Tak domluvil starce Chasoň, pohna libým okem k dívkám milostnookým.

Tu mladá Květenka modravým svým očenkem nesměle pohlédla na huslarinu – i dána jí a jako mladý skřivánek nad chřestícím potůčkem počala zpívat při liboznějících strunách až mílo jemným hláskem:

Tam z krajin dalekých,
odkud slunce osvěcuje zrána
krajiny naše blahé,
tam od dalekých vrchů černých
povstal vojvoda Čech se zástupem svým
a jal se jíti do krajin našich,
do našich vrchů a hájů.
Hle, jak lesinami a houštím
probleskují se kopí našich otců
táhnoucích do naší země;
jak prohlukuje hlahol jejich,
neslýchán ještě nikdy tu
v krajinách našich.
Vojvoda Čech silný mečem i kopím,
mocný a dalekobystrý
mezi jinochami v čele
jede na běloni bujném;
za nimi se hrne statné mužestvo,
uprostřed starcové stříbrnovlasí,
starcové s bohy národa
i s dcerami svými i s poupaty národa.
Za nimi stáda bujná bučící,
pak zase síla mužestva.
Silný meč krásilil každého muže i starce,
starce i jinocha,
nebo kopí dalekoměrné,
nebo luk s prudkými střelami.
Svůj pokrm měli na ovoci dubů,
neb co dostíhl bystrý šíp nebo meč nebo kopí,
nebo co jim dávala stáda.

Oděv jim byl nedvědí kůže,
oděv muže kráslicí,
a lahůdkou jim nedvědí kyty.
Tak od vrchu do vrchu, od lesa k lesu
brali se otcové naši do krajin těchto.

Všecko bylo ticho i stromové v tichém nočním háji jako by poslouchali a opakovali si její líbezné hlásky a jako by každá křovina šeptala si její zpěv, tak se rozléhala jemná líbeznost po tichém háji. Jinochové zdáli se hrdější zpěvem tím – a starců duch jako v libém snu byl zabrán nazpátek do dávných blahých věků. Až konečně Ratibor probudě se ze zapomenutí sladkými slovy promluvil ke libohlásné Květence: „Dcero vlasti, tvůj zpěv posilnil ducha mého, on zavedl mne do věků vojvody Čecha, příchozího ze záhorních krajin; zavedl mne do těch přeblahých věků.“

„Ó přeblahé – blahé věky,“ zvolal věkovitý Horboj, „tehďáž bývali lidé – takových nebude více, nechť jak dlouhá jest budoucnost. – Vojvoda Čech zaslavil svou zbraň Svantovítovi, hle, dívky, tím kopím ve Svantovítově ruce klátíval Čech co prutem, a kdo z nynějších věků nemusil by se prohybovati pod ním, byť by i na rameno je vložil; nebo kdo by nyní pozdvihl Čechův meč, jež drží Svantovít v ruce, byť by i oběma rukama se ho chopil? Téhdáž byla jiná síla v lidu, ale téhdáž také ještě nebylo cizotin v krajinách našich. Předkové naši neznali cizokrajného vína, medovinu jen o slavnostech bohů, a vodu mívali každodenním nápojem, vodu, jejížto silou všecko roste, i ti nejsilnější dubové; a pokrm svůj mívali tak, jak jim ho dávali bohové, neodníмали mu mocnost cizokrajným připravováním, požívali v něm celou tu sílu a čerstvost, kterou bohové vložili do všech plodin a potrav, aby rostly, a ta síla a čerstvost a zdravost přecházela do jejich oudů – žaludy, semeno to dubové činilo v nich dubovou sílu. Hle tam Krokův štít, kdož by z nás pozdvihl jej, byť bych i já byl ještě v síle mladých dnů, nedovedl bych toho, kdo napjal by, co tam na dubu zavěšen Bívojuv luk? Myslivce, jenž uchvátíl za uši divokého kance, a rypák mu drže rukou, jako jehně s sebou odnesl!

Ach, bůh Svantovít nemůže více míti takovou radost nad námi!“

„Nezapomeň se, Horboji,“ řka mu kvapně Ratibor, „tvůj jazyk mluvil pravdivá slova, nedokonal však. – Ale dnes jest slavnost, jest jen veselí – jen rozkoš ať naplňuje háj svatý! Pryč mraky z tvého ducha! Pí, ať přijdou májové dni do tvého srdce.“

I takto k němu praotec Chasoň: „Bratře Horboji, tvá slova jsou jako slova bohů. Ale že Svantovít nemá více takovou radost nad námi, promluvil jsi nelibo bohům. Mezi dněma tehďáž, co nás oba porodily matky naše, sotva bylo osmkrát deset slunci; ale já jsem býval v krajinách cizích, v kraji-

nách za mnoha modravými vrchy, za mnoha černými lesy, a nikdež nemilovali bohové lid svůj tak, jako nás milují bohové naši, nikdež taková radost, nikdež tak blahý lid. Tamti mohli by si naříkati, že bohové dobří od nich odvrátili laskavost svou a zanechali je v trápení zlým bohům. Jejich obydlí jsou, slyšeli-li jste je kdy jmenovati, města, zaprášené, dýmem a mlhou zastřené hromady domů, odkudž není oku viděti do rozlehlosti rozkošných krajin a kdežto lid starostliv svého zlata a zboží a všemi starostmi trápen a jako zavřen do věčných žalářů, a duch jeho jako zaobalen podzimní mlhou ani neví, kdy jest v krajinách rozkošný máj, jak krásno jest podívat se do krajin široko vůkol, a ani neví, jak velebně vychází slunce a s jakou krásou zapadá. Dítky, kdokoliv z vás přijde do krajin cizích, vždy se budete ohlídati k té straně, kde posledněkrátě viděli jste vrcholy hor nebo lesů našich svatých krajin, a strana ta vám bude nejradostnější, a vystoupí-li kus oblaku k straně té tam ve výsosti nebes, oh, jak drahý bude vašemu oku, an nad vlastní se vznáší, snad to dým z krajin vlastenských, a oko vaše nespustí se ho, dokavád měně se v neustálé podoby nezajde do dalekosti oblaků; a to proto, že jste vyšli z krajin, kde bohové jsou nejmlaskavější. I povstaň, mladistvo, a vzdávej mu čest, bůh ten uvedl Čecha a předky tvé do těchto krajin!“

Tak radostnými slovy domluvil praotec Chasoň, a jako hejno štěbetavého ptactva se vznese na blízký strom a poskakuje po všech jeho větvích, po všech ratolestech, tak povstala od země celá hromada lidu a všecko se řádalo ke hrám, ke zpěvům, ke křepčení a plesům. – Starcové povstavše kráčeli k obětnici, přikládali na posvátný oheň, činili vůni, klaněli se Svantovítovi.

Tu jedno pachole pozadu, pozorné slov starců, počalo takto k svému otci Zbyslavu: „Tatínku, kam odešli lidé ti, co vojvoda Čech vyhnal odtud?“

Odpověděl mu Zbyslav: „Lid žádný neobýval v zemi té, žádný národ, jen málokde u potoka vidín člověk porůznu.“

Pachole: „Ty nevyhnal vojvoda Čech; řekl každému: Bratře, pověz mi, kde je pěkná krajina, okaž mi, kde čistá voda pro lid můj a pro stáda – nebo: okaž mi, kde mnoho nedvěďů nebo divokých kanců!“

Zbyslav: „Právěť tak mluvil vojvoda Čech k těm osamělým lidem, ale nedověděl se ničehož od nich na řeč svou: neboť němotou byli je ztrestali bohové jejich a jejich hlasy nebyly podobné hlasům člověka.“

Pachole: „Jakž tedy mohli lidé ti povídati si o Svantovítu, o Perúnovi, o Libuši, o pěkných lesích, o jelenech, když byli němí?“

Zbyslav: „Jako jelen rozumí řvání jelena, jako nedvěď rozumí nedvěda mumlání, tak i lidé ti rozuměli sobě, ač jejich jazyk nebyl jazykem lidským. – Ty zanechal Čech, maje outrpnost nad nimi, a popřál jim obydlí v krajinách:

neboť krajiny byly prostranné všechněm, i ourodou hojné, a každý zvolil obydlí své tam, kde našel rozkošné místo, buď u toku vod, nebo na rozkošném návrší, nebo v oudolí tučném. Čech na pevném břehu Vltavy a sem postavil boha Svantovíta.“

Pachole: „Zrovna doprostřed pod nebe! – Když tu bývám ve dne u Svantovíta, tu bývá prostředek nebe zrovna nad Svantohájem, ale copak je to, tatínku, když přijdu domů zase, nad námi tam je prostřed nebe – nad Svantohájem není?“

Zbyslav: „Mocnost bohů jest to. Necht' kamkoli se hneš, všudy jsi uprostřed pod jejich okem i uchem, pod jejich mocí a pod jejich láskou.“

Pachole: „Ale jakpak to dělají?“

Zbyslav: „Bohové jsou mocní, a jak co dělají, nepovědomo člověku. Ale co se ptáš na to? Jdi a hrej si s chlapci.“ Tak řka odešel do sboru mužů. – Pachole, jehož myšlenky tékaly po neznámém nebi, položilo se na zem, očima hledělo po hvězdnatě obloze. Brzy tu jiné pachole na skákavých nožkách; prozpěvovalo si takto:

Zeleňounký jaloveček
vysoký jako já;
přeskoč ho, jsi-li jonák,
přeskoč ho jako já!

A jako mladý kozlík přeskočil pachole na zemi ležící.

Ženka: „Nenech se přesakovat, neporosteš. – Vidíš, jalovec by byl také tak veliký jako dub nebo jedle, ale bůžkové lesní mají zalíbení přesakovati jej při měsíčku. A tak se vším stromovým nízkým.“

Pachole: „Je to pravda, že jindy mívalo obilí tak veliké klasy, jako je ta jedle?“

Ženka: „Jako ta jedle, tak velicí bývali klasové; ale jeden z bohů zlých chtěl jednu zahubiti všecko obilí a seslal všecky černobohy, aby popálili všecko a více aby nerostlo; ale dobrá bohyně Žíva zachytila jeden klas již hořící a uchránila jej jen tolik, co držela v hrsti – a od té doby má obilí jen tak malé klasy.“ I vzhopilo se pachole od země řka dychtivě k ženě: „A je to pravda, že bůžkové jsou malí jako my a v noci si poskakují po lukách a sem tam, a kam šlapali, tam že vyrostou kvítky?“ „Arciť,“ odpověděla ženka, „kde jsou kvítkové, tam šlapali ti malí bůžkové –“

Druhé pachole: „A když najdu poupátko, že naň dychají, až se rozvíje?“

Ženka: „Proto kvítkové tak pěkně vonějí a proto jsou tak rozkošní oku. – Bůžkové ti také chodí za vámi nebo poletují, abyste nikdež neupadli, a ochraňují vás, abyste nezlámali ruku nebo nohu – a když kdo usne, sednou

si okolo něho a odhánějí mouchy a všecko, co by mu nedalo spáti, nebo co by škodilo.“

První pachole: „Já jednou usnul a zdálo se mi, že ti bůžkové poskakovali okolo mne a že mne líbali.“

Druhý pachole: „A mně nandali plný košíček medu a ořechů – víš, ten večer, co skákají hoši s dívkami přes oheň?“

První pachole: „Tenkrát, jak každý vodí krávy přes oheň; jak viděti tolik ohňů po lukách; tolik práskání! Tenkrát mně také.“

Druhý pachole: „To je radostný večer. – Kolikrát ještě vstaneme, než zase bude?“

Ženka: „Ještě kolikráte. – Prv, než přijde Kupalo, večer ten, prv budeme slaviti Trýznu duchům zemřelých; – pak budeme vynášeti Maranu; dále, když budou prokvetati lučiny a háje rozlehati se ptačím štěbetáním, nastanou slavnosti Ládiny, slavnosti májí; po těch přijdou slavnosti mocného hřímatele Perúna; a když ponejprv uslyšíme jeho vůli z oblaků, budeme putovati na vysoké hory. Pak přijdou slavnosti Žívy, bohyně ourody polní, po těch zase radovánky pastýřů k bohu Volosu za ochránění dobytka a pastvin.“

Pachole: „Odkudpak tam u háje u Vltavy vzalo se to kamenné stádo?“

Ženka: „Stádo to bývalo živé jako jiná stáda, páslo se tam u háje zasvěceného bohu Radhostu mocnému; pastýři pak podřáli strom v tom svatém háji a pálili na ohni u stáda, a proto bůh Radhost trestaje bezbožnost jejich obrátil je v kameny i stádo jejich.“

Mezitím z plesajících sborů přicházel otec Chasoň s Vesmírem, s nimi i starověký Horboj i zmužilý Zbyslav. I řekl starověký Horboj: „Bratře Vesmíře, a ty, bratře Chasoni, nebyl bych řekl, že vůz na obloze hvězdnaté již tak sebou k východu pohnul. Já mám dnes větší radosti než můj pravnuček, tamhle co poskakuje, a jemuž bez ustání jsem musil povídati, brzy-li budou slavnosti Svantovítovy; – všechno ještě podle starožitných bývalostí, tak se mi to líbí.“

Na to jemu radostný Chasoň: „Chvála Svantovítu, on popřál nám dočekaní se těchto blahých dnů. – Viděti mladistvo jest blaze starcům! Oh, blazí dnové, když jste ještě jako mladistvé proutí a jako kvítí na jaře! Bratří, když tenhle dub byl ještě mlad a tenhle ještě jako výrostek, tenkrát jsem také poskakoval s mládeží na místě tomto, ale nyní jsou oudy mé podobné rozsochám tohoto šedivého dubu; viděti na nich křehkost. Ale duch můj jest přece radosten jako veškerá mládež. Což tomu dubu, že jest již obrostlý mechem a že pokračuje ubíratí se vbrzku z toho rozkošného háje, an vidí, že nešlíslné množství jiných dorostá krásliťi to svaté místo.“

Na to otec Vesmír k Chasoňovi takto: „On odchází potěšen dívaje se mladistvému vzrůstu. I my, bratře Chasoni, dokračujeme povlovným krokem

k poslednímu dni – naše síla a čerstvost přešla do našich synů a vnuků. Podívej se tam, hle, jak bujně si všechno počíná – ti tu ostanou v těch blahých krajinách, my půjdeme zase do blaženějších.“

Rka jemu radostný Chasoň: „Do blaženějších, mnohem blaženějších! Ptactvo tíhne do krajin, kde slunce příjemnější, a tíhne v radosti odtud – i nám nastane čas nastoupiti cestu – zde nám bude opustiti potomstvo, ale tam se sejdeme s předky svými a budeme s nimi pospolu, dokud oni zase neodejdou do krajin ještě blaženějších.“

I řekl k němu Zbyslav: „Otče starých dnů, vidím, že bohové dali bystrost myslí tvé. Čím dříve odtud, tím dříve tam, tím lépe.“

Jemu odpověděl Chasoň: „Zbyslave, duch tvůj vidí lupen, ale nepozoruje kmene, ni kořene stromu. Dříve bylina kvete, pak nese semeno; spustí-li se ptáče z hnízda prv, než má pění, musí leckdes dozráti ve smutku; žalud spadlý před časem nevzroste; člověku též vyměřili bohové cestu, po které prv kráčetí musí, než jest schopen kráčetí po cestách v krajinách blaženějších – nedojde-li konce, musí jeho duch dozráti v mrákotě duchů. – Zbyslave, bohové řídí množství věcí, kterým není počtu, ale ve všem jest jejich vůle jedna a jedinstevná a jedinstevný způsob.“

„Otče mnohovědoucí,“ zase mu Zbyslav, „pověz, jak možná tobě nahlížeti do krajin budoucnosti – jak znáš věci, které vidí jen oko bohů dalekozrakých.“

Dí jemu Chasoň: „Jakž můžeš věděti ze žaluda, že bude dub strom? Jakž můžeš věděti, jaké pění naroste ptáčatům, jaký bude jejich zpěv, vida je ještě nahé ve hnízdě, a jakž to, že po temných nocích budou noci světlé? Zbyslave, bohové dali nedvědu bystrý čich a tenký sluch divokému kanci; ale člověku dali schopnou mysl, aby dohlídl i tam, kam nedostačuje jeho oko.“

Tak rozmlouvali otcové: i přiskákalo pachole k Zbyslavu svému otci, hovořilo k němu taková slovka: „Náš soused Radovín, tatínku, ten se klaní jinému Svantovítu, co je na kříži takhle! – a on se k němu takhle – modlívá. Tatínku, jeho děti sedí doma a plakají, že nesmějí jíti s námi si hráti tu před Svantovítem – věd, takovému Svantovítu nebudeme se nikdy klanívat!“

Jemu otec Zbyslav: „Buď pokojné myslí, jen tomuhle se budeš vždycky klanívat.“

Pachole: „Náš Svantovít se mi lépe líbí; posílá malé bůžky, aby nám dávali do košíčku medu a ořechů, dává nám tu hráti na máje; oh, já nemohl se dočkat, kdy se sem sejdem –“

„A tvůj otec pohřížen do proudu vod,“ jemu zase Zbyslav mocnými slovy, „a nemohl sobě pomoci před utonutím – a Svantovít, bůh ten, hle, pohled' naň, ten pomohl otci tvému. Chlapče, dokud tvé koleno bude moci se ohýbati, klan' se jemu, a dokud tvá ruka bude moci mrskati mečem a napínati luk, dotud neustaň bojovati pro Svantovíta, pro bohy své.“